

SUPERJEDNOSTKA

CZYM JEST SPOŁECZNOŚĆ

SUPERJEDNOSTKA

Opracowała: Małgorzata Leszko

Czym jest społeczność

Siła społeczności

Ten tekst powstaje w czasie pandemii koronawirusa, która pokazała, jak bardzo jesteśmy współzależni i jak ważne w radzeniu sobie z kryzysem są społeczności. Wiosną 2020, kiedy ogłoszono w Polsce stan epidemii, w ciągu zaledwie kilku tygodni potwierdziło się to, co praktycy i teoretycy zajmujący się społecznościami wiedzieli od dawna: to właśnie silne wspólnoty tworzą sieci wsparcia i solidarności, które są w stanie szybko rozpoznać nowe potrzeby w obliczu zmieniającej się rzeczywistości oraz skutecznie na nie reagować. Przykładem takich społecznościowych odpowiedzi były lokalne grupy Widzialnej Ręki zbierające nieformalne, często zupełnie spontaniczne inicjatywy – zrobienie zakupów sąsiadce z piątego piętra albo uszycie maseczek dla pracownic i pracowników socjalnych przez lokalne koło gospodyń. Społeczność (z ang. *community*) jest jak tkanina – im gęstsza, im więcej połączeń ją tworzy, tym jest mocniejsza.

Zwykle kiedy mówimy o społecznościach, mamy na myśli społeczności lokalne (choć warto pamiętać, że słowo to oznacza także inne wspólnoty oparte na tożsamości lub przynależności, np. społeczność osób LGBTQPA+, społeczność wietnamska w Warszawie) i to one są w centrum naszego zainteresowania w programie Shortcut.

Moda na lokalność

Od kilkunastu lat mamy w Polsce swoistą modę na lokalność – pączkują inicjatywy sąsiedzkie, projekty integracyjne lub aktywizujące społeczności danego miejsca. Ten **lokalizm** wiąże się z rozpoznaniem, że dla harmonijnego, zrównoważonego rozwoju nie wystarczy sprawne państwo – centralny dostawca usług publicznych. Potrzebne są także oddolne organizacje, więzi oraz „mikrosystemy” – i zaufanie, które się w nich wytwarza.

Co właściwe tworzy społeczność? W pewnym uproszczeniu jej najważniejsze składowe to:

- wspólna przestrzeń, np. osiedle, ulica, wieś albo nawet blok;
- ludzie, którzy ją zamieszkują lub korzystają z niej;
- połączenia między nimi, zarówno te sformalizowane (np. instytucje: wspólnota mieszkaniowa, dom kultury, parafia), jak i te oddolne (np. piknik sąsiedzki, rozmowy z sąsiadem na spacerze z psem);
- poczucie przynależności, „tożsamość lokalna” (wpływają na nią różne czynniki, ale często jest to tożsamość wyznaczona przez historię miejscowości, czynniki administracyjne lub przez cechę łączącą mieszkańców, np. dawne osiedle robotnicze).

Po co nam społeczności lokalne?

Czy w ogóle potrzebujemy społeczności lokalnych w zglobalizowanym świecie, w którym każdy z nas może przynależeć do dowolnej społeczności i znaleźć osoby, dzielące nasze zainteresowania lub przekonania? Czy nie wystarczą nam znajomi ze szkoły, pracy albo z grupy na Facebooku?

Naszym zdaniem silne społeczności lokalne nadal są ważne, ponieważ:

- Podnoszą jakość życia: zwykle spędzamy w domu i jego otoczeniu dużą część naszego czasu, więc nasz stosunek do okolicy, to czy znamy osoby które mijamy na ulicy – to wszystko wpływa na nasze samopoczucie, poczucie bezpieczeństwa, bycia „u siebie”.
- Sprawiają, że żyje się wygodniej: kiedy znamy osoby wokół nas, łatwiej nam poprosić sąsiadkę o nakarmienie kota; kiedy w społeczności działają oddolne inicjatywy, możemy zaspokajać w okolicy podstawowe potrzeby, np. zapisać dziecko na zajęcia sportowe organizowane przez lokalne stowarzyszenie.
- Są siłą zmieniającą rzeczywistość: razem można działać więcej – to dzięki zorganizowanym społecznościom możemy wspólnie wywalczyć potrzebne zmiany (np. napisać petycję w sprawie remontu chodników) lub sami te zmiany wprowadzać (np. odmalować zaniedbane podwórko). To w naszych społecznościach możemy doświadczać poczucia wpływu i sprawczości.

Miejsca wspólne

Dla społeczności ważne są takie miejsca, gdzie różni ludzie mogą wchodzić ze sobą w kontakt – miejsce, w którym tworzy się „społeczna tkanina”. Jednym z badaczy, którzy zajmowali się takimi miejscami, był Ray Oldenburg, autor pojęcia „trzeciego miejsca”, czyli przestrzeni pomiędzy domem a pracą:

„Trzecie miejsce” to miejsce odpoczynku – nie tylko od pracy, lecz także od wykonywanych na co dzień rutynowych czynności. Jest neutralną przestrzenią, w której spędzamy wolny czas, spotykamy przyjaciół, odpoczywamy po pracy zawodowej, pracach domowych, nabieramy oddechu przy filiżance kawy (herbaty), obserwujemy i pokazujemy się innym. „Trzecie miejsca” wzmacniają w nas poczucie przynależności do otoczenia oraz więzi z innymi – znanymi lub potencjalnie bliskimi nam osobami. Są to miejsca, w których tętni życie lokalnej społeczności, gdzie rodzą się nowe pomysły, utrwalają się lub ewoluują ważne w danym środowisku wartości.

Ray Oldenburg, *The Great Good Places*

Innym sposobem myślenia o przestrzeni społecznej jest kategoria „dóbr wspólnych” (z ang. *commons*), czyli takich, które nie są ani własnością prywatną, ani publiczną. Według teoretyka miejskich dóbr wspólnych, Davida Harveya, przestrzeń wspólna różni się od publicznych tym, że ludzie (zwykle: określone społeczności) czują się za nie odpowiedzialni i aktywnie oraz twórczo nimi współzarządzają. Przestrzeń publiczna należy do państwa i to ono nią zarządza, a w przypadku konfliktów między użytkownikami przestrzeni – to przedstawiciele państwa, np. policja, rozwiązują spory. W przestrzeniach wspólnych natomiast zwykle ludzie sami definiują normy i zasady oraz dbają o ich przestrzeganie. Miejsca wspólne to np. ogrody społecznościowe lub podwórka, choć w szczególnych okolicznościach społeczności mogą przejmować przestrzeń publiczną i autonomicznie ją zarządzać (zwłaszcza w obliczu kryzysu politycznego, np. masowych protestów, jak na Majdanie Niezależności w Ukrainie). Także niektóre miejsca zarządzane przez instytucje mogą dążyć do uwspólnienia, uspołecznienia – dzieje się tak ze świetlicami sąsiedzkimi, centrami aktywności lokalnej itp.

Kolejnym sposobem rozpoznania przestrzeni jest sprawdzenie, na ile jest ona otwarta dla wszystkich osób w naszej okolicy. Ponieważ społeczności lokalne są zazwyczaj bardziej różnorodne niż nasze kręgi towarzysko-zawodowe (tworzą je osoby w różnym wieku, różnych płci, o różnych potrzebach, pochodzeniu, wartościach, tożsamościach), to wyplatanie „tkaniny solidarności” wymaga stykania się tych różnych jednostek i grup w jednej przestrzeni, w której możliwe jest zaakceptowanie różnic i jednocześnie wykroczenie poza nie w kierunku budowania wspólnoty. Dlatego miejsca wspólne to takie miejsca, w których spotykają się osoby, które na co dzień nie mają ze sobą zbyt wiele kontaktu. Nawet jeśli w społeczności nie ma typowego miejsca spotkań, to są przestrzenie współużytkowane przez różne osoby, np. parki, ławeczki, placyk przed sklepem, boisko, a nawet przystanek autobusowy.

Podsumowując, miejsca mające potencjał wzmocnienia społeczności:

- to często miejsca ani całkiem prywatne (jak dom, ogródek), ani całkiem publiczne, jak ulica, np. podwórko, ogródek przed blokiem, skwerek, remiza ochotniczej straży pożarnej
- to często miejsca o które ludzie dbają, za które czują się odpowiedzialni, które twórczo przekształcają: np. klatka schodowa, kapliczka, park, w którym ktoś zawiesił karmnik dla ptaków.
- to miejsca gdzie stykają się bardzo różne osoby, np. starsi i młodszy (park), biegacze i psiarze (spokojne uliczki), nawet sąsiedzi z jednego bloku (altanka na śmieci) itp.
- to miejsca gdzie ludzie bywają z chęcią, dla przyjemności, bo kiedy jesteśmy w dobrym nastroju, to przychylniej patrzymy na innych.

W programie Shortcut zapraszamy Was do znalezienia takich miejsc (lub przestrzeni z potencjałem na miejsce wspólne) i przyjrzenia się im bliżej poprzez filmowe zadania twórcze.

Wyjść poza stereotyp

Kiedy mówimy o swojej społeczności, zwykle posługujemy się przy tym **stereotypami**. Te utrwalone, uproszczone narracje są często oparte na **pozytywnym**, a wręcz sielankowym obrazie rodem z folderów reklamowych, np. malownicza wioska, gdzie nie docierają problemy współczesnego świata, gdzie ludzie mają czas na prawdziwe relacje, gdzie rosną najsmaczniejsze jabłka, a krowy dają najzdrowsze mleko, „mała ojczyzna” w stroju ludowym. W przypadku dużych miast to często stereotyp nowoczesnej, tętniącej życiem metropolii, w której każdy może zostać kim chce i osiągnąć sukces, w którym wszyscy są piękni i młodzi, a mieszkania wyglądają jak w katalogu szwedzkiej firmy.

Z drugiej strony bardzo często w opisie naszych społeczności posługujemy się **stereotypem negatywnym** – obrazem świata, który wymaga „modernizacji”, interwencji wobec problemów społecznych: bezrobocia, zdegradowanych budynków i nieremontowanych dróg, świata nudy i beznadziei, „sypialni miejskich” w społecznej pustce itp.

Prawda o naszych społecznościach jest bardziej złożona. Często to, co ma największy potencjał dla ich rozwoju, nie zostało jeszcze zauważone i zarejestrowane, wymaga świeżego spojrzenia oraz rozmawiania z ludźmi. W kolejnych zadaniach właśnie do takiej pracy Was zapraszamy.

Pytania do refleksji

- Jakie są granice Waszej społeczności lokalnej? Czy to miejscowość, osiedle, kilka ulic? Co wyznacza „tożsamość” tej społeczności?
- Jakie stereotypy (pozytywne i negatywne) dotyczą Waszej społeczności/okolicy?
- Jakie miejsca wspólne istnieją w Waszej społeczności?